

ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ ГУМАНІТАРІВ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Ковальчук О.М.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

У статті подано результати експериментальної перевірки ефективності впровадження моделі підготовки магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності. За допомогою методів математичної статистики автором доведена достовірність кількісних даних та правильність висунутих гіпотез. Зроблено висновок про ефективність застосування розробленої моделі та доцільність її впровадження у процес підготовки магістрів гуманітарних спеціальностей.

Ключові слова: інноваційна професійна діяльність, магістри гуманітарних спеціальностей, підготовка магістрів, формування готовності, експериментальна перевірка.

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні та суспільно-політичні умови в Україні вимагають кардинальних перетворень у підходах до професійної педагогічної підготовки фахівців з освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр», які володіють фаховими і психолого-педагогічними знаннями, вміннями, навичками та здатні продуктивно діяти в мінливому середовищі, які мають нестандартне мислення та розвинені творчі здібності. Професійний успіх майбутніх фахівців обумовлений їхньою готовністю до інноваційної професійної діяльності. Оскільки готовність є результатом якісної підготовки, то в нашому дослідженні ми простежуємо процес формування готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності у запропонованій нами моделі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Результати досліджень знайшли своє відображення у працях науковців: із проблем модернізації вищої освіти (В. Андрущенко, І. Зязюн, В. Кремень, О. Глузман, О. Мещанінов, Н. Ничкало та ін.), розвитку вищої педагогічної освіти (С. Вітвицька, А. Булда, О. Глузман, О. Дубасенюк В. Луговий, В. Майборода, Н. Ничкало, В. Сластьонін та ін.), філософії неперервної освіти (В.Андрущенко, Р. Дейв, І. Зязюн, В. Лутай, П. Саух), активізації науково-дослідницької роботи майбутніх магістрів (Н. Батечко, С. Вітвицька, Л. Голубенко, М. Князян, В. Павлова, А. Проворос, І. Руснак та ін.).

Мета статті: експериментально довести ефективність запропонованої моделі підготовки магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на основні вимоги до організації педагогічного експерименту, метою дослідно-експериментальної роботи було вивчення ефективності розроблених організаційно-педагогічних умов формування готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності (відносно ізольований експериментальний фактор). Реалізація мети простежувалася через її декомпозицію на часткові завдання, а саме:

- діагностика рівнів сформованості готовності магістрів до інноваційної діяльності;
- апробація експериментальної методики, що відображає особливості розробленої моделі процесу підготовки магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності.

У зв'язку з цим експериментальне дослідження проводилось у три взаємопов'язані етапи, кожен із яких характеризувався певними цілями і завданнями, відповідними формами і методами організації.

На початковому етапі дослідження (2010-2011 рр.) – *пошуково-теоретичному* – здійснював-

ся теоретичний аналіз філософської, психологічної, методичної літератури з проблеми дослідження, визначались загальні теоретичні та методологічні основи дослідження; розроблялись загальна концепція дослідження, ідеї організації експериментальної роботи; конкретизувались предмет, мета, завдання дослідження; наукового обґрунтувався категорійний апарат дослідження.

Другий етап (2011-2013 рр.) – *експериментальний* – реалізовувалась теоретична і процесуальна розробка педагогічного експерименту, здійснювався комплексний підбір методик, проводилась експериментальна робота щодо апробації розроблених організаційно-педагогічних умов формування готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності; систематизувались та аналізувались отримані результати, відбувалась корекція розробленої моделі підготовки магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної діяльності.

Третій етап (2013-2014 рр.) – *узагальнюючий* – здійснювався аналіз матеріалів експериментальної роботи за темою дослідження, проводилась порівняльна перевірка констатувального та контрольного зрізів експерименту; узагальнювались результати вивчення динаміки формування готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності; формулювались загальні висновки дослідження; розроблялись методичні рекомендації.

Експериментальною базою став Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки. На різних етапах дослідження експериментальну вибірку склали 320 осіб – студенти ОКР «магістр» таких спеціальностей: 8.02030301 «Мова та література (українська)», 8.02030302 «Мова та література (російська)», 8.02030302 «Мова та література (польська)», 8.02030302 «Мова та література (англійська)», 8.02030302 «Мова та література (німецька)», 8.02030302 «Мова та література (французька)», 8.02030201 «Історія», 8.01010201 «Початкова освіта».

Логіка дослідження передбачала аналіз організації навчального процесу вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку магістрів гуманітарних спеціальностей, в аспекті проблеми їхньої готовності до інноваційної професійної діяльності.

Завданнями констатувального етапу дослідження передбачалося:

- визначити стан і чинні підходи до організації професійної підготовки магістрів гуманітарних спеціальностей в педагогічній практиці;
- проаналізувати цілі, завдання, зміст планів, програм професійно орієнтованих дисциплін та ступінь їх орієнтації на реалізацію інноваційного під-

ходу до професіоналізації магістрів гуманітарних спеціальностей;

- визначити характер взаємодії суб'єктів навчального процесу у вищому навчальному закладі та на його основі – орієнтацію засобів, методів, форм професійної підготовки на реалізацію інноваційного підходу;

- проаналізувати наявність і характер умінь магістрів, необхідних для ефективної інноваційної діяльності, під час асистентської та педагогічної практик.

У констатувальному експерименті брали участь студенти V курсів ОКР «магістр» педагогічного інституту, історичного факультету та факультетів української та іноземної філології СНУ імені Лесі Українки. З метою забезпечення можливості порівняння результатів констатувального експерименту нами був передбачений розподіл навчальних груп на експериментальні та контрольні. Так, контрольними (далі – КГ) вважалися групи студентів V курсів 2012-2013 навчального року (до проведення формувального експерименту), а експериментальними (далі – ЕГ) ті ж самі групи, але 2013-2014 навчального року. Оскільки середня наповненість групи складає 15 студентів на кожному курсі, то в експерименті брало участь 256 студентів (128 осіб – ЕГ, 128 осіб – КГ). В експериментальних і в контрольних групах автор цього дослідження викладала практичний курс з основ інноваційної професійної діяльності у ВНЗ.

Згідно з програмою констатувального експерименту проводилося діагностування рівня сформованості готовності магістрів до інноваційної діяльності. Ми простежували динаміку її формування за визначеними та обґрунтованими критеріями. Для отримання об'єктивних результатів нами було вивчено, як проявляються у студентів різні показники, що виступають характеристиками їхньої готовності. З цією метою використовувався комплекс валідних діагностувальних методик. Динаміка та рівні розвитку готовності магістрів до інноваційної професійної діяльності спостерігалися нами на усіх етапах експериментального навчання. Об'єктивність під час аналізу результатів дослідного навчання досягалася за рахунок того, що: 1) експеримент не суперечив чинній нормативній програмі професійної підготовки, а, навпаки, органічно з нею поєднувався; 2) в усіх групах аналіз і обробка даних здійснювалися за єдиною програмою, в ідентичних умовах, з використанням єдиної методики діагностики рівня сформованості зазначеної готовності.

Таким чином, на основі урахування рівнів сформованості окремих системних показників діагностичних критеріїв на констатувальному етапі було визначено початковий рівень сформованості готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності.

Так, кожен із системних показників діагностичних критеріїв оцінювався коефіцієнтом (K_1 , K_2 , K_3 , K_4 і т.д.), який обчислювався за формулою:

$$K = S : T,$$

де S – сума балів, які набрав студент при оцінюванні сформованості конкретного критерію, а T – максимально можлива кількість балів.

1. Після підрахування коефіцієнту кожного з критеріїв обчислювався середній коефіцієнт за формулою, запропонованою в роботі В. Беспалько [1, с. 139]:

$$K = (K_1 + K_2 + K_3 + K_4) : 4$$

За середнім коефіцієнтом визначались рівні сформованості досліджуваних критеріїв, а також узагальнений показник сформованості готовності

магістрів до інноваційної діяльності. Високий (рефлексивно-творчий) рівень – до 0,8 балів, середній (репродуктивний) – до 0,6 балів, низький (емпірично-інтуїтивний) до 0,3 бала.

Кількість студентів з високим, середнім та низьким рівнем готовності до інноваційної діяльності позначалось відповідно C_v , C_c , C_n . Загальна кількість студентів – N , тоді для презентації числових даних використовувалась формула:

$$C\% = C \div N \cdot 100\%.$$

Статистичне опрацювання результатів 13 діагностувальних зрізів на основі описаних вище критеріїв, дозволило визначити рівні сформованості кожного із компонентів готовності до інноваційної діяльності (таблиця 3.2.13).

Як свідчать дані діагностувальних зрізів, рівень готовності до інноваційної діяльності як в контрольній, так і в експериментальній групах є недостатнім. Низький рівень готовності за позиційним критерієм характерним є для більшості магістрів (76,56% та 75,0% студентів). Рівень сформованості наступних критеріїв – змістовного, технологічного та креативного, – є також низьким.

Таблиця 3.2.13

Сформованість компонентів готовності до інноваційної діяльності магістрів гуманітарних спеціальностей (у% від загальної кількості студентів у вибірці; об'єм вибірки: експериментальна група – 128 осіб; контрольна група – 128 осіб)

Компоненти та критерії	Експериментальна група			Контрольна група		
	Рівні сформованості					
	Н	С	В	Н	С	В
Мотиваційно-ціннісний (Позиційний)	76,56	21,88	1,56	75,0	21,88	3,2
Когнітивно-діяльнісний (Змістовний)	77,5	19,38	3,12	77,03	19,85	3,12
Комунікативний (технологічний)	78,13	20,31	1,56	76,56	21,88	1,56
Творчо-рефлексивний (креативний)	75,54	22,10	2,50	76,0	20,58	3,5

Примітка: Н- низький (емпірично-інтуїтивний) рівень; С – середній (репродуктивний) рівень; В – високий (рефлексивно-творчий) рівень.

У відповідності з критеріями сформованості готовності до інноваційної діяльності було проаналізовано актуальний рівень цього утворення як узагальнений показник. Результати аналізу розміщено в таблиці 3.2.14.

Дані таблиці засвідчують, що відсоткові показники рівнів готовності магістрів до інноваційної діяльності є наближено однаковими для студентів обох груп. Так, низьким рівнем готовності характеризуються 77,39% студентів ЕГ та 76,19% студентів КГ. Незначними є і показники середнього рівня готовності до інноваційної діяльності (20,52% та 21,20% студентів експериментальної та контрольної груп відповідно). Результати статистичного опрацювання даних представлено у вигляді діаграми (див. рис. 3.2.3).

Загалом результати констатувального етапу дослідження дозволили зробити висновок про те, що стан професійної підготовки магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності не повною мірою задовольняє сучасні загальнодержавні вимоги, а тому потребує певних змін

в організаційно-педагогічних умовах її реалізації. Причинами такого стану є відсутність логічно побудованої фахової підготовки до вищевказаної діяльності під час навчання у вищому навчальному закладі, низький рівень бажань і устремлень студентів до майбутньої професійної діяльності, нерозуміння важливості орієнтації навчального процесу на інноваційний особистісний розвиток студента, відсутність досвіду інноваційної діяльності тощо.

Таблиця 3.2.14

Рівні готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної діяльності (констатувальний етап), %

Групи	Рівні сформованості		
	Рефлексивно-творчий	Репродуктивний	Емпірично-інтуїтивний
Експериментальна група	2,08	20,53	77,39
Контрольна група	2,61	21,20	76,19

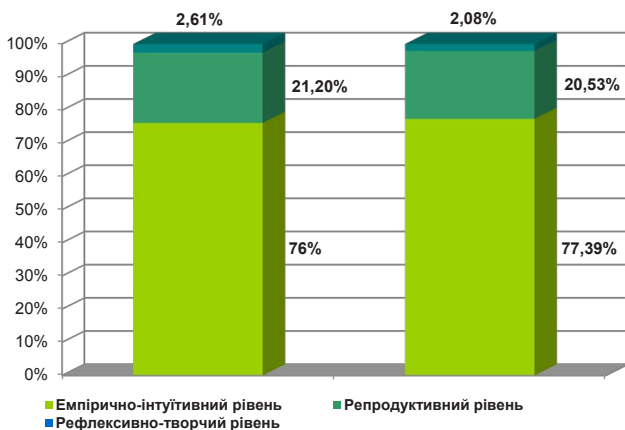

Рис. 3.2.3. Рівні готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної діяльності (констатувальний етап)

Таким чином, на підставі статистичних даних констатуємо, що готовність магістрів до інноваційної професійної діяльності характеризується репродуктивним рівнем прояву. Це, в свою чергу, вимагає забезпечення адекватних умов для розвитку в студентів готовності до інноваційної діяльності творчо-рефлексивного рівня, що і передбачено логікою дослідження.

Із метою простеження динаміки процесу формування готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної професійної діяльності було здійснено повторні діагностичні процедури щодо визначення змін в рівнях сформованості компонентів готовності за визначеними показниками та критеріями.

Діагностичні методики, що використовувались на даному етапі дослідження, були ідентичними методикам початкового констатувального етапу педагогічного експерименту. Проаналізуємо результати контрольних зрізів, проведених по закінченні формуального експерименту.

Після проведення контрольної діагностики ми повторно визначили відсоткове співвідношення рівнів сформованості готовності до інноваційної професійної діяльності у студентів КГ та ЕГ.

Динаміку показників сформованості готовності до інноваційної професійної діяльності магістрів гуманітарних спеціальностей представлено у таблиці 3.3.8.

Таблиця 3.3.8

Сформованість компонентів готовності до інноваційної діяльності магістрів гуманітарних спеціальностей (у% від загальної кількості студентів у вибірці; об'єм вибірки: експериментальна група – 128 осіб; контрольна група – 128 осіб)

Компоненти та критерії	Експериментальна група			Контрольна група		
	Рівні сформованості					
	Н	С	В	Н	С	В
Мотиваційно-ціннісний (Позиційний)	20,6	42,18	37,22	35,6	45,8	18,6
Когнітивно-діяльнісний (Змістовний)	15,5	27,1	57,4	32,1	39,4	28,5
Комунікативний (технологічний)	18,5	25,3	56,2	36,5	44,6	18,9
Творчо-рефлексивний (креативний)	4,5	17,4	78,1	25,2	41,3	33,5

Примітка: Н – низький (емпірично-інтуїтивний) рівень; С – середній (репродуктивний) рівень; В – високий (рефлексивно-творчий) рівень.

Аналіз результатів формуального експерименту на основі обґрунтованих вище критеріїв виміру рівнів сформованості мотиваційно-ціннісного, когнітивно-діяльнісного, комунікативного та творчо-рефлексивного компонентів переконливо свідчить про відчутне зростання показників готовності до інноваційної професійної діяльності у студентів експериментальних груп порівняно з контрольними.

Отримана статистично значуща різниця коефіцієнтів готовності до інноваційної професійної діяльності студентів експериментальних груп до і після формуального етапу дослідження засвідчила, що в експериментальних групах, на відміну від контрольних, зменшилася кількість студентів із емпірично-інтуїтивним (з 77,39% до 2,61%) рівнем готовності, водночас зросла кількість студентів із репродуктивним (з 20,53% до 73,96%) та творчо-рефлексивним (з 2,0% до 23,43%) рівнями готовності до інноваційної професійної діяльності.

Таблиця 3.3.9

Рівні готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної діяльності (контрольний етап), %

Групи	Рівні сформованості		
	Рефлексивно-творчий	Репродуктивний	Емпірично-інтуїтивний
Експериментальна група	23,43	73,96	2,61
Контрольна група	12,5	42,7	44,8

Для оцінки статистичної значущості відмінностей результатів діагностування застосовувалася формула обчислення значення коефіцієнту кореляції Брауе-Пірсона [2].

Для обчислення коефіцієнту кореляції Брауе-Пірсона користувались таблицею спряження даних (табл. 3.3.10).

У загальному вигляді формула коефіцієнта кореляції Брауе-Пірсона для дихотомічних даних виглядає так:

$$\varphi = \frac{(BC - AD)}{\sqrt{(A + C)(B + C)(A + B)(C + D)}}$$

Таблиця 3.3.10
Загальна таблиця спряження

		Ознака X		Всього
		0	1	
Ознака Y	1	A	B	A+B
	0	C	D	C+D
Разом		A+C	B+D	n

Таблиця 3.3.11
Приклад розміщення даних у дихотомічній шкалі

Шифр респондента	Змінна X	Змінна Y
1	0	0
2	1	1
3	0	1
4	0	0
5	1	1
6	2	0
7	0	0
8	1	1
9	0	0
10	0	1
...
256	1	1

Таблиця 3.3.12
Таблиця спряження для даних з таблиці 3.3.11

		Ознака X		Всього
		0	1	
Ознака Y	1	20	174	194
	0	50	12	62
Разом		70	186	256

Підставимо у формулу дані з таблиці спряження (табл. 3.3.12), яка відповідає прикладу, що розглядається:

$$\varphi = \frac{(174 \cdot 50 - 20 \cdot 12)}{\sqrt{(20 + 50)(174 + 12)(20 + 174)(50 + 12)}} = 0,67$$

Таким чином, коефіцієнт кореляції Браує-Пірсона дорівнює 0,67, тобто залежність між рівнями сформованості готовності до інноваційної професійної діяльності та експериментальними факторами (організаційно-педагогічні умови) є значною.

Отримані результати свідчать про успішність формування впливу та доцільність подальшого впровадження в процес професійної підготовки магістрів інноваційних освітніх технологій.

Перевірка гіпотези на достовірність розмежування початкового і кінцевого рівнів сформованості готовності до інноваційної професійної діяльності магістрів гуманітарних спеціальностей здійснювалася за критерієм Пірсона (критерій χ^2).

Потрібно перевірити нульову гіпотезу H_0 : різниця між початковим і кінцевим рівнями готовності рівна 0. Якщо нульова гіпотеза приймається, то від-

мінності не достовірні, у протилежному випадку – достовірні.

Таблиця 3.3.13
Розрахункова таблиця

Кількість студентів	Рівні сформованості готовності до інноваційної професійної діяльності		
	Низький (емпірично-інтуїтивний)	Середній (репродуктивний)	Високий (рефлексивно-творчий)
Констатувальний етап	99	25	4
Контрольний етап	38	60	30

За таблицею складаємо значення критерію:

$$\chi^2_{\text{сп}} = 1/n_1 n_2 \sum_{i=1}^k (n_{i1} Q_{2i} - n_{2i} Q_{1i})^2 / Q_{1i} + Q_{2i},$$

де: n_1 – загальна кількість студентів на початку експерименту;

n_2 – загальна кількість студентів в кінці експерименту;

Q_{1i} – загальна кількість студентів з i рівнем готовності до інноваційної діяльності на початку експерименту;

Q_{2i} – загальна кількість студентів з i рівнем готовності до інноваційної діяльності в кінці експерименту; $\chi^2_{\text{сп}}$ – значення статистичного критерію, що спостерігається.

$$\chi^2_{\text{сп}} = \frac{1}{128^2} \left(\frac{128^2(99-38)^2}{99+38} + \frac{128^2(25-60)^2}{25+60} + \frac{128^2(4-30)^2}{4+30} \right) = 0,000061 \times 1006873,8 \approx 61,45$$

Загальноприйняте для педагогічних досліджень значення рівня значимості $\alpha = 0,05\%$. Знаходимо в таблиці критичних точок розподілу χ (Пірсона) за заданим рівнем значимості α , за числом ступенів свободи k (k – число рівнів, у нашому випадку $k = 3$) критичну точку $\chi^2_{\text{кр}}(\alpha, k)$, в правосторонній критичній області $\chi^2_{\text{кр}} = 0,6$. Якщо $\chi_{\text{кр}} < \chi_{\text{сп}}$, то нема підстав відкидати гіпотезу.

Висновки та пропозиції. Таким чином, у нашому випадку відмінність рівнів готовності до інноваційної діяльності статистично значима, що свідчить про позитивну динаміку сформованості досліджуваного феномену в ході експериментальної роботи у контексті реалізації завдань дисертаційного дослідження. Дослідженням встановлено, що для успішного формування готовності магістрів гуманітарних спеціальностей до інноваційної діяльності необхідним є комплекс організаційно-педагогічних умов, найважливішими серед яких можна виділити такі: 1) персоналізація інноваційно-освітніх маршрутів магістрів гуманітарних спеціальностей; 2) моделювання інноваційного контексту професійної діяльності магістрів гуманітарних спеціальностей у розвивальному середовищі ВНЗ; 3) стимулювання самоуправління інноваційною діяльністю магістрів гуманітарних спеціальностей.

Список літератури:

1. Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологии: моногр. / Владимир Павлович Беспалько; ред. С. Е. Хозе. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с. : ил., с. 139.
2. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – К.: АПН України, 1995. – 145 с.

Ковальчук О.Н.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки

ОПЫТНО-ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНАЯ ПРОВЕРКА МОДЕЛИ ПОДГОТОВКИ МАГИСТРОВ ГУМАНИТАРИЕВ К ИННОВАЦИОННОЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация

В статье представлены результаты экспериментальной проверки эффективности внедрения модели подготовки магистров гуманитарных специальностей к инновационной профессиональной деятельности. С помощью методов математической статистики автором доказана достоверность количественных данных и правильность выдвинутых гипотез. Сделан вывод об эффективности применения разработанной модели и уместность ее внедрения в процесс подготовки магистров гуманитарных специальностей.

Ключевые слова: инновационная профессиональная деятельность, магистры гуманитарных специальностей, подготовка магистров, формирование готовности, экспериментальная проверка.

Kovalchuk O.N.

Eastern European National University named after Lesya Ukrainka

RESEACH-EXPERIMENTAL VERIFICATION OF THE MODEL OF MASTERS' OF ART TRAINING FOR INNOVATIVE PROFESSIONAL ACTIVITY

Summary

The article deals with experimental verification of the model of the Masters' of Art Training for innovative professional activity. Using mathematical methods of statistics, the reliability of quantity data and the correctness of the hypothesis is proved by the author. The conclusion about the efficiency of the model developed and the expediency of its implementation into the process of Masters' of Art Training.

Keywords: innovative professional activity, Masters of Art, masters' training, forming of readiness, experimental verification.

УДК 37.019.311:614-053.6

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ ЦІННІСНОГО СТАВЛЕННЯ ДО ВЛАСНОГО ЗДОРОВ'Я

Кравченко Т.П.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

У статті на основі аналізу та узагальнення педагогічних та психологічних літературних джерел визначено значення ціннісного ставлення підлітків до власного здоров'я. Проаналізовано специфіку формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного здоров'я в процесі туристсько-краєзнавчої роботи. Визначені й охарактеризовані виховні функції туристсько-краєзнавчої роботи й психолого-педагогічні чинники формування у старших підлітків ціннісного ставлення до власного здоров'я. Розкрито, що емоційно-чуттєве ставлення старших підлітків до власного здоров'я є одним з чинників формування ціннісної сфери.

Ключові слова: старші підлітки, туристсько-краєзнавча робота, ціннісне ставлення, власне здоров'я, загальноосвітні навчальні заклади.

Постановка проблеми. Підлітковий вік є досить складним етапом в процесі становлення та розвитку людини. Оскільки саме на цей період приходиться досить багато змін, що відбуваються в ціннісних орієнтаціях особистості та в усвідомленні значення самого себе в оточуючому світі. Отже можемо констатувати, що на сучасному етапі розвитку суспільства досить широко набуває актуальності проблема визначення та розкриття чинників, що сприяють формуванню ціннісного ставлення до власного здоров'я у старших підлітків. Оскільки розкриття потенційних можливостей старших підлітків щодо формування ціннісного ставлення до власного здоров'я у різних формах дозвілля може дати новий поштовх в сфері виховання підлітків в

процесі туристсько-краєзнавчої роботи, оскільки вона поєднує в собі досить багато різних ричагів впливу на особистість і її самосвідомість.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Розв'язання зазначеної проблеми зумовлює необхідність пошуку нових напрямів роботи загальноосвітніх навчальних закладів, спрямованих на формування цього особистісного феномена. Як зазначають І. Д. Бех, [1, с. 4] С. В. Лапаєнко, [4, с. 19] І. В. Поташнюк, [9, с. 52-55] цінності, що формуються у дитини, стають виховним фактором завдяки тому, що вони перетворюються у внутрішні мотиви її вчинків, поведінки, дій і діяльності.

В свою чергу Е. О. Помиткін [8, с. 98] зазначає, що психологічний механізм формування цінностей